

Dicle'yi Kurtaralım

TEHLİKE B

Dicle ve Fırat nehirleri ve kolları üzerinde büyük barajlar ve başka su yapılarının inşa edilmesi, ne insanların haklarını ne de uluslararası standartları dikkate almayıp Dicle-Fırat havzasındaki kültür ve doğa mirasa tehdit oluşturmaktadır. Su yapılarının bölgesel çatışmalarda bir silah ve siyasal hegemonya elde etmek için bir araç olarak kullanılması bu durumu daha da kötüleştirmektedir.

Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde büyük barajlar yapılması, yerel toplulukların kültür ve doğa mirasında kalıcı hasara neden olmaktadır. Barajların ömrü 50 yıldan az olabilmektedir. Halbuki, bölgenin kültür mirası 12 bin yıl öncesine ve hatta ötesine uzanan bir geçmişe sahiptir. Yörenin yerli halkları baraj yapımından ciddi şekilde olumsuz etkilenmektedirler. Bazıları memleketlerini terk etmeye zorlanmaktadır. Baraj inşası süreci, çoğu zaman, Birleşmiş Milletler'in Yerli Halklar Hakları Bildirisi (UNDRIP) ile doğrudan doğruya çeliştiği gibi, aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD) gibi çevre sözleşmelerine de aykırı olmaktadır. Son yıllarda, barajlar ve su altyapıları bölgesel çatışmalarda ve savaşlarda silah olarak kullanılmaktadır. Biz buna mahkum olmadığımıza inanıyoruz: su, silah değil barış aracı olabilir ve Dicle-Fırat havzasının bütün ülke ve halkları arasında işbirliğini kolaylaştıran bir katalizör işlevi görebilir.

***

Dicle ve Fırat havzasında baraj ve su yapıları özeti

Ercan Ayboğa, Mezopotamya Ekoloji Hareketi

Eylül 2018

Bu makalenin amacı, baraj inşasının ekolojik, sosyal ve kültürel etkileri ile bunların Mezopotamya bölgesindeki siyasi sonuçlarının analiz edilmesi ile havzada yaşayan bütün insanların ve yaşam varlıklarının haklarının tanınmasını esas alan alternatif önerilerinin tartışılmasıdır. Bu alternatifler, sivil toplum ile ulusal hükümetler arasında işbirliği geliştirmesine katkı sunması düşünülmektedir. Aşağıdaki çerçevede yürüteceğimiz çalışmaya katkılarınızı bekliyoruz:

Mezopotamya diye de anılan Dicle ve Fırat nehirleri havzasında yoğun bir şekilde barajlar ve sulama kanalları gibi su altyapılarının inşa edilmesinin, bütün olarak nehir ekolojisi, su varlıklarının coğrafi ve zamansal bulunurluğu, su kalitesi ve dolayısıyla insanların suya erişme imkanları üzerinde derin etkileri olmaktadır. Söz konusu inşaatlarda, kültür ve doğa mirası hiç dikkate alınmadı, uluslararası sözleşme ve deklarasyonlara (1997 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Su Yollarının Taşımacılık-dışı Kullanım Hukukuna İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi ve Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi gibi) ve demokratik karar alma süreci ilkelerine uyulmamaktadır. Merkezi devletler, büyük şirketler ve büyük toprak sahipleri dışında kimse bu politikadan faydalanmamaktadır. Esasen, bu politika, kendine yeterli üretici köylüleri piyasalara ve uzak yerlerde yaşayan nüfusu merkezi yönetime bağlamak suretiyle bir "ulus-devlet" yaratmaya yönelik "kapitalist

modernite”nin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Barajlar ve yarattıkları gölleri, büyük su varlıkları üzerinde denetim kurulmasına imkan vermekte ve böylece devlet bürokrasileri akış-aşağıda kalan bölge ve ülkelere akarsular ve su bulunurluğu konusunda kendi iradelerini dayatabilmektedir. Bunun neticesinde su, genel jeopolitiğin bir parçası haline gelmektedir. Türkiye ve son yıllarda İran devletleri de, büyük su altyapılarını bir silah ve siyasi hegemonya elde etmenin bir aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu durum, mevcut çatışmaları ciddi şekilde şiddetlendirmektedir.

Fırat – Dicle havzasının tümünü kapsayan, işbirliğine dayanan ve bağımsız sivil toplum örgütlerini, yerel toplulukları, belediyeleri, araştırmacıları ve bölgesel yönetimleri de içine alan bir demokratik işbirliği, sosyal ve ekolojik bakımdan sağlıklı bir su politikası olacaktır. Mezopotamya’nın dört devletinin Fırat ve Dicle nehirleri ile bunların kollarını aralarında paylaşma şekillerine itiraz ediyoruz. Akış-yukarıdaki devletler, sivil toplum katılımı olmaksızın ve dört devlet arasında karşılıklı mutabakat aranmaksızın kendi iradelerini dayatmaktadırlar. Tahrip edici barajlara karşı yerel kampanyalar, geçtiğimiz 20 yılda, Mezopotamya sakinleri arasında bu konuda bilinçliliğin git gide artmasına katkıda bulunmuştur. Dicle’yi Kurtaralım Kampanyası ve Hasankeyf’i Yaşatma Girişimi, havza çapında bir eşgüdümün gereğine işaret etmektedir.

Bu şekilde havza çapında bir işbirliği, suyun kötüye kullanılması ve yeni bir su hegemonyası geliştirilmesi yönündeki bütün çaba ve politikalara karşı direnilmesini sağlayabilecektir. Farklı siyasi, etnik ve dini kimliklerden insanlar ile sivil kurumlar, siyasi mercilerle müzakere ederek, bütün insanların su haklarını dikkate alan bir konsensüse varılması yönünde çaba gösterebilirler. Fırat ve Dicle tarih boyunca birbirine uzak ülkelere insanları birbirine bağlamıştır. Ama modern ulus-devletler bunu kesintiye uğratmışlardır. Tüm havzayı kapsayan gerçek bir sivil toplum hareketi, Birleşmiş Milletler tarafından onaylanıp çok sayıda ülke tarafından imzalandığı halde kendisinden beklenen sonucu vermemiş olan Birleşmiş Milletler Uluslararası Su Yollarının Taşımacılık-dışı Kullanımı Hukukuna İlişkin Sözleşme’yi de tartışma konusu haline getirebilecektir.

Mezopotamya’daki dört devletin halihazırda gündeminde olan bölgenin su kaynaklarını geliştirme planları, nehirlerin daha da tahrip olmasına ve dolayısıyla kuraklığa ve daha fazla siyasi çatışmaya yol açacaktır. Bizim daha fazla baraja ve daha fazla sulama projesine ihtiyacımız yok. Nehir ekosistemlerinin kurtarılması ve tarımda az su tüketen ürünlere dönülmesi ve ayrıca bazı barajların sökülmesi, asıl stratejik amaçlar olmalıdır. Hidroelektrik üretimi düşük bir düzeyle sınırlı tutulmalıdır. Su çözümleri esas olarak yerel düzeyde ve özellikle de havza-altı düzeyinde geliştirilmeli, akış-aşağıda kalan insanların ve ekosistemin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Bu hususun tüm havza çapında tartışılması gerekmektedir.

Aktivistleri, akademisyenleri, gazetecileri, doğrudan etkilenenleri ve başkalarını, Mezopotamya bölgesinde yıkıcı baraj ve diğer su yapıları inşaatına karşı alternatifler sağlayan ve Dicle-Fırat havzası çapında yeni bir paradigmanın geliştirilmesi olanaklarını araştırmaya davet ediyoruz.

Ele alınacak sorular arasında aşağıdakiler yer almaktadır:

- “Su milliyetçiliği”nin arkasında yatan faktörler nelerdir? Su hakları aktivistleri, suyun başkaları üzerinde siyasi tahakküm kurmak için kullanılmasına karşı çıkmak konusunda yeni müttefikler bulmak için nerelere bakmalıdırlar?
- Birleşmiş Milletler Uluslararası Su Yollarının Taşımacılık-dışı Kullanımı Hukukuna İlişkin Sözleşme ve nehirlerin ortak kullanımına dair diğer sözleşmeler neden ancak sınırlı bir etkiye sahiptirler? Bunlar su hegemonyasına karşı çıkılmasının araçları olarak daha etkili kullanılabilirler mi?
- Nehirler boyunca yaşayan toplulukların tarihteki ve bugünkü tecrübelerinden neler öğrenilebilir ve bunlar nasıl tüm havzayı kapsayan karar alma süreçleri yönünde evrilebilir? Bunlar hangi noktalarda başarılı olmuş, hangi noktalarda başarısız olmuşlardır? Ve neden? Bölgesel su parlamentoları ileri doğru bir adım olabilir mi?

Katkıda bulunmak için Mehdiplo@riseup.net adresini kullanarak Ercan Ayboğa'ya yazabilirsiniz.

<http://www.savethetigris.org/international-mesopotamian-water-forum>